

Herman Bang

významný moderní spisovatel dánský, zemřel 30. ledna na přednáškové cestě po severní Americe v městě Ogdenu na břehu Velkého Solného jezera, nenaplniv 55 let. Bang byl potomek staré aristokratické rodiny, vnuk proslulého lékaře Olufa Banga, jehož stařecký portrét nakreslil nezapomenutelně v „Šedém domě“, a celá jeho tvorba má ráz klidné a povýšené aristokratické ironie, umdleného epigonství a fatalistické resignace. Herman Bang byl důsledný impresionista, který nevěřil v silnou a mohutnou synthetickou linii životní vůle a chtěl vystihnouti jen nezniknutelný děšť životních dojmů a jich ironických spleť; jeho romány jsou prosty popisů i psychologických výkladů a rozpadají se v mosaiku jedinečných, nesmírně bystře a ostře zachycených postřehů a postav životních. Podává melancholii prehavě nená vratné chvíle, žensky měkkou a rozkošnou páru životní, děje lidí vyvrácených a podvedených ilusí životní; básník únavy, skepse a ironické soudnosti životní, spíše však soucitlivý a chápatelí a glossátor nežli synthetický tvůrce. Hlavní práce jeho jsou: „Excentrické novely“ a „Tiché povahy“, pak romány „Beznadějná pokolení“, „U cesty“, „Bílý dům“, „Tina“, „Michael“, „Šedý dům“, „Ludvíkovo návěští“. Žil nějakou dobu i v Praze, kam se utekl před šikanami německé policie a kterou si zamiloval pro její kouzlo historické i přírodní.

Wilhelm Weigand: Stendhal und Balzac

Weigand, básník a essayista, autor několika renesančních dramát, dnes již asi šedesátiletý, jest z nejzralejších kulturních duchů dnešního Německa; předjal mnohé a vyslovil první mnohé, co dnes stalo se majetkem nejlepších; do románského kulturního světa vnikl v Německu jeden z prvních, zároveň s Nietzsche, o němž napsal, také z prvních, knihu nejen soudy, ale i pochopení a porozumění. V podrobných studiích o Sainte-Beuvovi a Tainovi ukázal již dávno, že jest obeznámen s literárně kritickými a historickými methodami moderními, a jinde, že vnikl velmi hluboko do ducha staré uzavřené aristokratické francouzské kultury před-revoluční. Tyto nové dvě rozměrné práce jeho, věnované oběma zakladatelům moderního románu francouzského, ukazují jej na vrcholu jeho sil; jsou nejlepší, co posud jsem v essayistice od něho četl, a jistě z nejlepšího, co se v tomto oboru v Německu napsalo v poslední době. Weigand zná dokonale nejen celé dílo obou velikých tvůrců básnických, ale i všecko, co se o nich napsalo, byť to byly i zcela nepatrné brožury. Nezakládá si ovšem na detailech, nekoriguje údajů životopisných, není literární mikrolog. Ale soudy jeho z díla na život, estetické hodnocení a psychologický rozbor charakterů, kulturní závěry a dohady jsou nevšedně bezpečné a správné, zvláště v Stendhalovi, který jest mnohem prokreslenější než Balzac; tento estetický pluralista právě svým jedinečným pathosem objektivitivy jest mnohem těže dostupný než subjektivní epikurejec a empirik Stendhal. Poslední synthetická formule, v níž uzavřel tvorbu jeho, jest nevšedně správná a výstižná. „Ale jedno musí být vždycky znova zpřizvučováno: Stendhal měl bohatství své chudoby — jeho osoby žijí svůdný život, a jest úžasně, že se mu podařilo dosíci svou suchou methodou toto bohatství životní plnosti. Přesto, že tyto lidé neunaví se nikdy pozorovati sebe s vášní, vzdorují jako postavy nejnplnějšího života každé

analyse: jsou to děti pravého tvůrce lidí, jehož talent nebyl, žel, vždycky rovnorodý jeho geniu. My, Němci, víme, co praví tato věta: prozrazuje tragické tajemství.“

Charles Dickens

Na 7. února t. r. připadly sté narozeniny velikého romanopisce anglického, jednoho z největších a nejlidštějších mistrů moderní prózy, a byly oslaveny řadou studií a článků příležitostných. U nás napsala o básnickém i společensky reformním významu Dickensově dvě velmi pěkné studie paní Teréza Nováková, která procítila a prožila tohoto básníka sama svým básnickým srdcem a promluvila o něm s poctou vroucností jako jeho opravdová duchovní deera. Dickensův umělecký význam stoupl v poslední době zcela patrně v rodné zemi i na pevnině evropské. Znova přichází ke cti jeho úžasný repertoar lidských postav, charakterů i typů, ohromná galerie lidských hlav, bohatství grimas a gest, výkřiků, výbuchů, bouří lidské duše, celé kypivé moře lidské citovosti a dojmovosti, lidské sympatie i antipatie. Jest jisto, že Dickensovi unikly některé polohy lidství a zabrali se hlouběji v jiné — na př. ve sféru sexuální — že zamezila básníkovi, záhy populárnímu, již anglická konvence; ale přesto jest vedle Balzaca, který dostoupil ovšem vyšších duchovných stupňů než Dickens a byl větší i jako umělec i jako myslitel, první veliký pathetik moderní prózy, první vyvolatel zmučeného lidství velkoměstského, první tvůrce hemživých moderních fresek, črtaných chvilmi světléjícím pekelným fosforem na temné zdi žaláře, neznámého předchozím věkům, jemuž se říká kapitalistická společnost.

Josef Jiří Kolar

Na 9. února připadly sté narozeniny tohoto pověstného a legendami opředeného herce, dramatika, romanopisce, překladatele. Kolar, není pochyby, byl Někd, spíše však tvrdošíjná než opravdu veliká, spíše lomozivá než tvůrčí a zpěvná individualita. Vrchlický a Lumírovci patrně jej přecenili, zdá se mně, z antagonismu ke generaci nerudovsko-hálkovské, která se starým tyranem špatně se snažela; Arbes pokládá na př. jeho „Magelonu“ za největší české drama, což nebylo pravda ani v době, kdy to bylo napsáno. Dobře charakterisuje p. Josef Kodíček Kolaru jako histrióna velkého stylu, histrióna i tehdy, když psal drama. „Drama netryská z něho samého, ale Kolar staví, umísťuje, skládá stále s ohledem na obecenstvo. Básník existuje zcela dobře bez obecenstva; herec nikoliv; u Kolaru cítíte obecenstvo v kuse samém. Jako básník hovoří s bohem, hovoří herec s obecenstvem. Kolar je herec, ba výborný herec. Odtud jeho síla scénická, již nemůžeme zapřít, a odtud ta vysušenost básnická; odtud tolik efektů a tak málo básnické myšlenky.“

Hranice kritiky

S tímto názvem přináší poslední Přehled notickou, v níž vyslovuje politování nad recenzí p. Karáskových „Posvátných ohňů“ v min. čísle Noviny (a ovšem i nad Karáskovým odsudkem „Posvátného jara“ v Mod. revui) jako prý nad projevem

ne individuálním, nýbrž stranným a klikařským. Kritik projevuj svou individualitu sebe krajněji, dobrá — ale nedávej jí do služeb strany. Má recenze není podle mínění Přehledu nic než člen v řetězu vzájemných revanší, jimiž se častuje Novina a Mod. revue. „Vyjde kniha od spisovatele úzce spřízněného s Novinou — není pochyby, že jí a priori odsoudí Moderní revue. Nato Novina za oplátku popraví knihu od spisovatele patřícího k Moderní revui.“

Odmítám za sebe i za Novinu rozhodně tyto inkriminace. Řídila-li se touto rabiátskou politikou literární Moderní revue, nepěstovala jí Novina. Pisatel lokálky Přehledové prohlédni si minulé ročníky Noviny a nalezeš v ní zcela slušné a loyální posudky prací Růženy Jesenské a Miloše Martena, autorů z kruhů Moderní revue. A má recenze „Posvátných ohňů“ není projev stranný nebo klikařský již proto, že nepatřím k žádné straně. Řekl jsem v ní znova jen to, co řekl jsem dávno o dramatech a románech p. Karáskových jinde, na př. v Lumíru; dovodil jsem zde jen znova starý svůj soud a staré své přesvědčení, které jsem vyslovil i v „Moderní literatuře české“,¹ že všechen mysticism a všechna symbolika páně Karáskova není než naturalism a mechanism, neumění a pseudoumění; nevidí-li toho Přehled nebo nechce-li toho viděti, neměň nic na věci. Já také nehledím na svou recenzi jako na projev osobní, na cosi, co stojí a padá mou individualitou; já naopak jí pokládám za kritiku věcnou a objektivně průkaznou každému, kdo chce a umí myslet literárně.

† Vilém Mrštík

Dne 2. března t. r. skončil sebevraždou z příčin, které nebudou asi nikdy úplně vyjasněny, významný literát Vilém Mrštík; zemřel v slovácké vesnici Diváčích u Hustopeče, kde žil od r. 1892 s otcem a bratrem Aloisem, učitelem a spisovatelem, nedovršiv 49 let. Mrštík narodil se v Jimramově na hranicích českomoravských z otce řemeslníka a vyrostl v poměrech stísněných v Brně, kde studoval gymnasium (své gymnasiijní zkušenosti vetkal do „Santy Lucie“), které dokončil v Praze. Poznám jsem ho na samém konci let osmdesátých vedle jiných druhů, vesměs literárních začátečnicků a zelených nespokojenců, jako byli tehdy H. G. Schauer, Antonín Sova, Jar. Borecký, Václav Hladík, na Vinohradech, kde tehdy bydlil; nebylo však pravidelných styků a schůzek, jen náhoda sváděla nás někdy po svých rozmarech. V. Mrštík hájil tehdy jediný s hrstkou přátel ve valně hromadě Akademie čtenářského spolku Času, nad nímž vynášena byla kletba národní, a psal do nedělní přílohy Hlasu národa úzkostlivě propouštěné a silně oklešťované články literární, v nichž propagoval ruský a francouzský realism a volal po obrodě krásné české literatury ve smyslu moderního života a moderní pravdy, všechno hodně chaoticky a málo jasně, mnohem silněji ve výraze než ve věci (rys, který zůstal již vlastní a podstatný vši Mrštíkově propagandě literární, výtvarně umělecké, kulturní i politické). Stejným směrem pracoval i v Ruchu, kde vedl jednu

1 - „Jest dosti těžko hovořiti mně o jeho (Karáskových) románech, které methodicky a soustavně hromadí někdy velmi odlehlé historické monstrosity a popisují a klasifikují je s vědeckou odborností: vyzírá mně z nich ne zcela překonaný naturalism“. Str. 61.

dobu referátů divadelní a do něhož napsal některé články výtvarně kritické, a později v Kučerově vídeňské České revui, kde vytiskl první svou hru zcela formulového „náladového“ naturalismu, obsahem šablonovitě drama manželské nevěry, umístěné na malé město moravské, *Pani Urbanovou* (1889). V tu dobu překládal také Tolstého „Vojnu a mír“ pro Šimáčka. Významné jest, že v mládí cítil v sobě touhu po malování; pamatují se, že v bytě jeho na Vinohradech visela z té doby jeho kopie Čermákova „Raněného Černohorce“ (tuším však že jen uhlem kreslená, ne malovaná olejem). Když odstěhoval se r. 1892 na venek, opustil kritiku literární a pracoval beletristicky (jen sporadicky psal v té době literárně kritické články, z větších, pokud vím, jen stať o zeměvěšim tehdy H. G. Schauerovi do brněnských Literárních listů). Roku 1892 uveřejňoval ve Světozoru *Pohádku máje*, která působila v této versii svěžeji a podmanivěji než v přepracované formě knižní (1897). R. 1893 vyšel v Matici lidu jeho studentský román moravsko-pražský *Santa Lucia*, který pokládám za vrchol beletrie Mrštíkovy, vrchol, jehož později již nedostoupil a pod nějž klesá značně všecka ostatní jeho tvorba beletristická. (Druhé vydání „Santy Lucie“, autorem poněkud protřibené, nákladem „Máje“ r. 1903.) Z r. 1893 jest cyklus naturalistických kreseb z venkovského života jihomoravského, *Sliny* (Oltova Laciná knihovna národní); jak naznačuje již název, přihlásila se zde, po prvé a naposledy snad v této určitosti u Mrštíka, jakási pesimistická, místy až mrakovirárná intence — není jí již v *Obrázcích* (1894, „Kabinetní knihovna“) čistě popisných a koloristických (doznívá jen ještě v „Tanci“). Z téhož roku je Mrštíkovo selské drama *M aryša* (společně s bratrem Aloisem v pěti jednáních s proměnou, nikt. Oltován), které přes nedůvěru, jež k němu projevila tehdejší správa divadelní (hleděla na ně jako na experiment a podle toho byla premiéra 9. května *odpoledne*), získalo si rychle přízně obecenstva městského i venkovského a dožilo se popularity; bylo hráno ve Vídni i německy s úspěchem, který však neukázal se býti hlubším a trvalým. R. 1897 vyšly v „Laciné knihovně národní“ slovácké povídky *Bavlnkový ženy a jiné povídky* (dílo obou bratří).

V tutéž dobu spadá Mrštíkem podněcená akce na záchranu staré Prahy; Mrštík propagoval svou myšlenku, od jejíhož zdravého jádra odpuzoval mnohé nechutný leckde a bombastický obal, v pamfletu *Bestia Triumphans* (v Rozhledech Pelclových). S Mrštíkovou akcí, která vedla k založení klubu „Za starou Prahu“, svezlo se, žel, i nejedno reakcionářství v architektuře a výtvarném umění a Mrštík sám propůjčoval se mu později za štít; dnešní opravdu reformní, kladná a mnohostranně pracovitá perioda činnosti klubu „Za starou Prahu“ není dílem Mrštíkovým, nýbrž druhé generace mladých architektů, kteří podnět Mrštíkův vyrovnali, zkorigovali, prohloubili i do myšlivi v opravdu racionální uměleckou politiku velkoměstskou. V novém století projevovala se patrněji a patrněji mdlota v literární tvorbě Mrštíkově a s ní ruku v ruce šla nepřijemná demagogičnost článků a polemik Mrštíkových. Mrštík iro nusuje moderní snahy umělecké, aniž jim rozumí, lacině podezřívá a ještě laciněji oketuje s kdejakou lokální obzorem; vkus a soud jeho stává se vrtošivým a laxním, výraz jeho často banálním a nevkusným; myšlenka se zvlčuje nebo rozplývá se do mlhavých všeobecností, které nic nedokazují; hlásáním tradice chce zastřít, jak často bývá, svou uměleckou stagnaci. Bojovati proti *tomuto* Mrštíkovi, ukázati na jeho rozpory a usvědčovati jej z nedomyšlené polovičitosti byl vedle jiných i málo příjemný úděl můj; málo příjemný: neboť Mrštík „silou“ výrazu